

בבא מציעא ס"ה

מי שקיבל ה' מדות בזוז עבור ריבית
אמר אביי, מי שחברו חייב לו מעות בריבית, ובא להחזיר לו את הריבית בחיטים, אלא שהחיטים נמכרים בשוק ארבעה מידות בזוז והוא נתן לו חמישה, כשמוציאים ממנו את הריבית מוציאים ממנו ארבעה מידות חיטים ולא חמישה, כיון שאת המידה החמישית הוא הוזיל לו אותה ואינה ריבית. רבא אמר, מוציאים ממנו חמישה, מפני שהיא באה לידו מתחילה בתורת ריבית. ואמר אביי, מי שחברו חייב לו ארבעה זוזים של ריבית, ועוד נתן לו גלימה. כשמוציאים ממנו מוציאים ממנו ארבעה זוזי ולא את הגלימה. מקחו קיים ויחזיר את קציצת הריבית⁴². רבא אמר מוציאים ממנו את הגלימה, כדי שלא יאמרו שהוא מתכסה בגלימה של ריבית.

מי שחברו חייב לו ריבית והשכיר לו ב"ב חצרו ואמר רבא, מי שחברו חייב לו שנים עשר שמושכרת ב"י מוציאים ממנו י"ב סבר וקיבל זוזים של ריבית, והלוה החזיר לו את הריבית בכך שנתן לו לגור חנם בחצרו לשנה. ושווי השכירות הוא עשרה אלא שהוא השכיר לו לפי חשבון של שנים עשר לשנה, מוציאים מהמלוה שנים עשר זוזים. שאל רב אחא מדפתי לרבינא, ומדוע השוכר יאמר לו כששכרתיה אני בדמים יקרים הללו מפני שהיו נשארים בידי עבור הריבית. עכשיו שמוציאים מידי את דמי הריבית ואינם נשארים בידי אשלם כמו שכולם משלמים, עשרה זוזים? אמר לו רבינא, מוציאים מידו שנים עשר זוזים משום שהלוה יאמר לו, סברת וקבלת לשכור בשנים עשר זוז.

משנה

מרבין על השכר ואין מרבין על המכר
מרבין על השכר, בשכר המתנת מעות השכירות. ואין מרבין על המכר, בשכר המתנת המקח. כיצד? השכיר לו את חצרו ואמר לו אם תשלם לי מראש הרי הוא לך בעשר סלעים לשנה, ואם תשלם מידי חודש החשבון יהיה לפי סלע לחודש, מותר. מכר לו את שדהו, ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי היא שלך באלף זוז, אבל אם תשלם רק לזמן הגורן אזי החשבון יהיה לפי בשנים עשר מנה, אסור.

גמרא

רבה ורב יוסף אמרו מרבין על השכר משום ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף
שואלת הגמרא, מה ההבדל בדין של המשנה בין אם ממתין לשכירות או למקח? אמרו רבה ורב יוסף, שמן הדין 'שכירות אינה משתלמת אלא בסוף'⁴³ לסוף הזמן, ולכן

42 רש"י.

43 אפילו מי אמר בב"ק ובקידושין ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף מודה שאינה משתלמת אלא בסופה. ואפי' מי שאמר שאינה אלא לבסוף מודה שפועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום, וכשהוא חוזר הוא סוף השכירות. והנפק"מ

כשלוקח ממנו סלע בחדש שהם שנים עשר סלעים לשנה אינו שכר המתנת המעות, שהרי לא נתחייב לשלם את השכירות עד סוף החדש. אלא הוא שוויה של השכירות, ובמה שאמר לו אם תתן לי מעכשיו הרי היא לך בעשר סלעים הוא מוחל לו מדמי השכירות, ומשכיר ליה בפחות משווייה. אבל בסיפא משמשך את המקח, התחייב לתת את המעות. וכשאמר לו אם תתן מעכשיו הרי היא באלף, ואם יתן לו את המעות לגורן מוסיף על הערך, הוא נחשב לשכר המתנת המעות ואסור. אמר רבא, חכמים דייקו וחיפשו מנין שתשלומי שכירות הנם לבסוף, עד שמצאו סמך מהכתוב: "בְּשִׁכִּיר שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ", כשכיר שנה בשנה, שכירות של שנה זו אינה משתלמת אלא בשנה אחרת.⁴⁴

ר"נ אמר טרשא מותרת מפני שלא אמר רב נחמן, מותר למכור סחורה בהמתנה לתשלום קצץ לו ביותר מדמיה, אם לא יפרש לו אם מעכשיו הרי הוא לך בפחות. אלא ימכור סתם בכך וכך ליום פלוני. הקשה רמי בר חמא לרב נחמן, ויש אומרים רב עוקבא בר חמא הקשה לרב נחמן, ממה ששינינו במשנה, ואם לגורן בשנים עשר מנה אסור? אמר לו רב נחמן, שם הוא קצץ לו, אם מעכשיו הרי הוא לך בפחות. ואמר לו במפורש שהוא לוקח יותר עבור שכר המתנה של המעות. אבל שלא קצץ לו, ולא אמר לו שאם ישלם עכשיו הוא בפחות, לכן מותר.

ר"נ אמר טרשא שלי מותרת השכר מביאה הגמרא, שרב פפא שהיה עושה שכר תמרים לא יתקלקל ואינו צריך למעות ומוכר בזמן הזול בתשרי, כשער של ניסן וממתין לו עד ניסן. ואמר על כך, הטעם שמותר לעשות כפי שאני נוהג, כיון שהשכר שלי אינו מתקלקל ואני יכול להצניעו לניסן. וכיון שאני עשיר, איני דחוק למכור כשער הזול של עכשיו, ואני עושה זאת לטובת הלוקח שאין בידו את המעות, ולא בשכר המתנת המעות. ואמר רב ששת בריה דרב אידי לרב פפא, מה ראית שאתה הולך אחרי עצמך, לך אחרי הלוקוחות. וכיון שאילו היו להם מעות היו לוקחים לפי השער הזול של עכשיו. עכשיו שאין להם מעות והם לוקחים לפי השער היקר של ניסן, ואם כן מה שהם משלמים יותר הוא אסור משום שכר המתנת המעות.

רב חמא אמר טרשא שלי מותרת רב חמא היה מוכר סחורה במקום הזול כשער שהוא נמכר במקום היוקר, וממתין והם מעלים אותו למקום היוקר. והוא מקבל עליו אחריות הדרך בהליכה, והלוקוחות משתכרים בסחורה שלוקחים שם במעותיו ומביאים לכאן ואחריות החזרה היא עליהם.⁴⁵ ואמר רב

היא רק לענין קידושין אם הוא מלוה ואינה מקודשת. תוס'.

44 תוס' הקשו ממה שאמר בבכורות אין תורמים מן החדש על הישן משום שכתוב שנה שנה, ומשמע שהיא אותה שנה. וי"ל ששם כתוב שנה בלא ב"ת. ולגבי בכור אמרו שבכור נאכל בשנה הנכנסת לחברתה, בתוך שנתו ולא לשנה אחרת, משום שכך מוכח מהכתוב "ביום השמיני תתנו לי". תוס'.

45 וכיון שהם לא מקבלים עליהם אחריות אינו מלוה עליהם עד שהסחורה נמכרת, והם מקבלים המעות ואותם המעות נעשים עליהם מלוה, ואין כאן ריבית. רש"י.

חמא מה שאני נותן להם בהמתנת המעות ודאי מותרת, מפני שנוח להם שיעמדו ברשותי. מפני שבכל מקום שילכו מניחים להם המכס, ומכריזים שלא יהא אדם רשאי למכור עד שהם ימכרו⁴⁶.

והלכה כרב חמא⁴⁷, והלכה כרבי אלעזר שאמר שריבית קצוצה יוצאה בדוינין. והלכה כרבי ינאי שאמר מה לי הן ומה לי דמיהן.

משנה

מי שמכר שדה והלוקח נתן לו מקצת דמים, ואמר לו אימתי שתרצה הבא מעות וטול את שלך אסור⁴⁸. הלווה על שדהו ואמר לו אם אי אתה נותן לי מכאן ועד שלש שנים הרי היא שלי, הרי היא שלו. וכך היה ביתוס בן זונין עושה ע"פ חכמים.

גמרא

ר"ה אמר מוכר אוכל פירת רב ענן אמר רב הונא, מי שמכר שדה וקיבל את מקצת המעות, המוכר אוכל פירות בתוך כך. רב ענן אמר, מפקידים את הפירות ביד שלישי, אם הקונה ישלם את היתרה ויגמור מקחו יתנם ללוקח. ואם לא, המוכר יחזיר את מה שקיבל ויטול את פירותיו.

כאן כשאמר כשתביא קנה כאן
כשאמר כשתביא קנה מעכשיו
ואומרת הגמרא, שרב הונא ורב ענן אינם חולקים. רב הונא אמר שהמוכר אוכל פירות, כשהמוכר אמר כשתביא את שאר המעות תקנה. ולכן הלוקח קונה את השדה מכאן ולהבא, ועד שהלוקח יביא את שאר המעות השדה היא של המוכר. רב ענן אמר שמשלשים, כשאמר לו כשתביא את שאר המעות קנה מעכשיו. והוא תנאי שאם יקיים תנאו השדה קנויה לו מהיום. ואם המוכר יאכל את הפירות והלוקח יקיים את תנאו נמצא שהמוכר אכל פירות של לוקח בשכר המתנת מעותיו⁴⁹.

פעמים ששניהם מותרים קנה
כשיעור זוזן
רב ספרא שנה מהלכות ריבית שנלמדו בבית מדרשו של רבי חייא, חילוקי דינים במקרה שמכר שדהו והלוקח לא שילם את כל הכסף. פעמים ששניהם מותרים, פעמים ששניהם אסורים, ופעמים שהמוכר מותר ולוקח אסור, ופעמים שהלוקח מותר ומוכר

46 אבל ללא זה אסור אע"ג שאחריות הדרך לוי מפני שהם היו טורחים להביא ת סחורתו ולמכרה בשכר הלוואתו. אבל כשנקט להם השוק גם בחזרתם הוא בשביל הטורח שהם טרחו. תוס'. אבל בלא זה אסור ועיין במלחמת הגרות הגר"א.

47 ר"ת כתב שהלכה כר"נ בטרשא ממה שאמרו לקמן אין הלכה כטרשא דפפונאי. ואמרו הלכה כרב חמא רק כדי לומר שאין הלכה כרב פפא. וכן פסק רב האי גאון אך הוא פירש את טרשא דר"נ בענין אחר. תוס'.

48 דוקא שאמר כשתביא את מותר המעות קנה מעכשיו. ואסור לעשות כן שאם המוכר יאכל פירות כשיביא זה המעות נמצא שהשדה קנויה לו מיום המכר, וזה אכל הפירות בשכר המתנת מעותיו. ואם הלוקח יאכל פירות מעכשיו, שמא לא יביא את מותר המעות ויחזיר לו מה שקיבל. ונמצא שהשדה לא היתה קנויה לו והמעות הראשונות היו כמלוה אצל המוכר, וזה אכל פירות בשכרו. רש"י.

49 לא רצו לפרש לוקח אוכל פירות כשאמר לו קרקע קנויה לך מעכשיו והמעות יהיו הלוואה אצלך. כמו שאמרו בסמוך מפני שהם מדברים על המשנה, הבא מעות וטול את שלך. ומשמע שע"י הבאת המעות יקנה למפרע או מעתה. ולא משמע טול את שלך מה שקנית אלא שנשאיר בידו בתור משכון. תוס'.

אסור. ולא היה מפורש מתי שניהם מותרין, ומתי אסורים ורבא פירש מסברא. פעמים ששניהם מותרים, כשאמר לו קנה מעכשיו⁵⁰ כשיעור מעותיך. פעמים ששניהם אסורים, כשאמר לו, כשתביא מעות תקנה מעכשיו הכל. למוכר אסור לאכול פירות שמא הלוקח יביא את שאר המעות, וללוקח אסור שמא הוא לא יביא את שאר המעות.

פעמים שלמוכר מותר וללוקח אסור כשאמר לו, כשתביא מעות תקנה, עד שיביא את המעות השדה היא של המוכר. פעמים שללוקח מותר ולמוכר אסור כשאמר לו, תקנה מעכשיו והמעות יהיו בידך הלואה. וכיון שקנה מעכשיו את השדה אסור למוכר לאכול את הפירות.

שניהם אסורים שלא כר"י שא' צד א' בריבית מותר אמר רב הונא בנו של רבי יהושע, התנא ששנה ששניהם אסורים כשאמר לו כשתביא את שאר מעות תקנה מעכשיו את הכל, חולק על רבי יהודה. שהרי רבי יהודה אומר צד אחד בריבית מותר. ואם יש צד אחד שיבוא לידי ריבית, ויש צד שלא יבוא לידי ריבית אינו אסור. והרי אם המוכר אוכל פירות והלוקח לא יגמור את מקחו, השדה היא של המוכר ואין כאן ריבית⁵¹.

משכן לו בית משכן לו שדה א' לא תמכרם אלא בדמים אלו מותר בשווים אסור שלא כר"י שנינו בברייתא, מי שלוה ומשכן למלוה בית או שדה, ואמר לו המלוה מתי שתרצה למוכרם לא תמכרם אלא לי, ופסק לו דמים מועטים להוסיף לו על מעות הלואה שימכור רק לו, אסור⁵². ואם אמר שימכור בשווים מותר. אמר רב הונא בנו של רב יהושע מי ששנה בדמים הללו אסור, שנה זאת שלא כרבי יהודה שאמר צד אחד בריבית מותר.

מכר לו בית וא' לו לכשיהיו לי מעות החזירים מכר לו בית וא' לו לכשיהיו לי מעות החזירים מוכר לו בית מכר לו שדה, ונתן לו את כל הדמים, אסור למוכר לומר לקונה לכשיהיו לי מעות החזירים לי⁵³, מפני שנמצא שאינו מכר, וכשהלוקח אכל פירות הוא אכלם בשכר המתנת המעות. ואם הלוקח אמר לו, לכשיהיו לך מעות אחזירים לך מותר. אמר רב הונא בנו של רב יהושע, מי ששנה זאת אינו סובר כרבי יהודה שאמר צד אחד בריבית מותר. ואמר רבא מה ההבדל בין הרישא לבין הסיפא?. בסיפא מדובר כשהלוקח אמר למוכר שאם ירצה יחזירם לו מדעתו, ולא שיתבענו בדין. וכיון שעד עכשיו היתה שלו

50 קנה מעכשיו כשיעור מעותיך וכשתביא את השאר תקנה את השאר. הקונה אוכל פירות מהקרקע כשיעור הדמים שנתן והמוכר אוכל את השאר. רש"י.

51 אבל בסיפא לוקח מותר מוכר אסור גם לרבי יהודה אסור שהרי יש בודאי ריבית, שהרי אם אמר כשתביא תקנה אין לו בה כלום מעכשיו והפירות הם ריבית עבור ההלואה שהלואו. רש"י.

52 רש"י פירש כך מפני שאין רגילות שימחול לגמרי בדמי ההלואה, טוב לו שתהיה בתורת משכון. תוס' כתבו שפוסק עמו בלא תוספת מעות להצמיחה בידו אם בא למכרה כשהמלוה ידחוק אותו. תוס'.

53 ואינו דומה למשכנתא בלא נכייטא. מפני שאם לא יפדה אינו מלוה אלא מכר אבל את המשכנתא יכולים לפדות לעולם. שכאן יורשיו אינם יכולים לפדות. תוס'.

וחוזר ומוכרה לו מותר. אבל ברישא שחייב להחזיר לו אסור, מפני שלא היה מכר מתחילתו.

מכר לא באחריות וראהו עצוב וא' אם יטרפו ממך הגמרא מביאה מעשה באדם שמכר לגבך עידיית שבח ופירות הוא פטומי דברים לחברו קרקע שלא באחריות⁵⁴. וכשראהו

עצוב אמר לו, אם יטרפו אותה ממך אפרע לך מעידיית שבנכסי אף את השבח והפירות. אמר אמימר אינם אלא דברי תנחומים⁵⁵. אמר רב אשי לאמימר הטעם שלא הועילו דבריו, כיון שהלוקח הוא שצריך להתנות, וכאן המוכר הוא שהתנה. וקשה ממה ששנינו בברייתא, לכשיהיו לך מעות אחזיר לך מותר. ושם הלוקח התנה ולא המוכר, והסביר רבא, שההבדל בין הרישא לבין הסיפא הוא שבסיפא אמר לו מדעתו. ומשמע שאם לא אמר לו מדעתו לא אומרים שהוא דברי תנחומים? אמר לו אמימר, שרבא אמר שנעשה כמו שאמר לו מדעתו. כיון שהמוכר הוא שצריך להתנות והוא לא התנה אלא הלוקח אמר לו מעצמו, נעשה כמו שאמר לו אחזירנה אם ארצה. ואפילו שלא פירש שהוא מדעתו כמו שפירש ואין לכופו להחזיר. ואם החזירו, כמו שהחזירו עכשיו ואין בו משום ריבית.

54 כתב בשטר שהוא בלא אחריות, אבל אם לא כתב אחריות הגמרא הסיקה כשמואל שאמר שאחריות טעות סופר. רש"י.

55 דוקא כאן הוא פטומי מילי בעלמא, מפני שעמדו לקנות שלא באחריות והלוקח הצטער שהמוכר לא רצה למכור לו באחריות, והוא לא רצה לעזוב בשביל כך את המכירה. אבל אם המוכר פתח בתחילת הדברים ואמר קנה לך שדי ואם יטרפו ממך אפרע לך וכו' אינו פטומי מילי אלא תנאי גמור. תוס'.

